

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
УКРАЇНИ”

Харків

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ”

(напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство,”
галузь знань 0304 “Право,”
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”)

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 8 від 20.04.2012 р.)*

**Харків
2012**

Програма навчальної дисципліни “Історія держави і права України” (напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”, галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”) / уклад.: В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, Д. А. Шигаль. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 31 с.

У к л а д а ч і: В. Д. Гончаренко,
В. М. Єрмолаєв,
Д. А. Шигаль

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 2 від 27.04. 2012 р.)*

© Національний університет “Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого”, 2012

ВСТУП

Історія держави і права України є фундаментальною навчальною дисципліною.

Мета – допомогти студентам зрозуміти державно-правові реалії сучасності, сутність, негативні та позитивні риси чинного права, пізнати закономірності виникнення, розвитку і функціонування держав і правових систем, щоб вони змогли використовувати це при прогнозуванні їх подальшої еволюції.

Опанування навчальної дисципліни дає можливість отримати уявлення про предмет і метод історії держави і права; її місце в системі юридичних наук; методологію її викладу і вивчення; зміст основних категорій історико-правової науки; її головні теоретичні напрямки; періодизацію курсу історії держави і права України; становлення держави і формування права; загальне і особливе у виникненні та розвитку держави і права; правове становище окремих соціальних груп населення; еволюцію державного ладу і форм правління; головні джерела та галузі матеріального та процесуального права; основні етапи виникнення і розвитку принципів демократичної, соціальної, правової держави, розподілу влади, пріоритету прав і свобод людини; становлення системи законодавства в Україні; етапи систематизації права тощо.

Програмою передбачено проведення лекцій, семінарських та індивідуальних занять, консультацій, виконання самостійних завдань студентами з використанням схем, таблиць, карт, методичних рекомендацій, проходження поточного модульного контролю.

Підсумковою формою контролю знань є іспит, який має на меті перевірити рівень засвоєння отриманих знань, уміння застосовувати їх при вирішенні конкретних професійних задач.

У результаті вивчення історії держави України і права студенти повинні:

- **з н а т и** предмет і метод історії держави і права України; сучасний стан проблем науки історії держави і права України; розвиток суспільного ладу на різних етапах вітчизня-

ної історії; систему органів влади й управління, суду в Україні зі стародавніх часів до сьогодення; державно-правові інститути в Україні; основні джерела рабовласницького, феодального, буржуазного та радянського права; структуру судових органів, поліцейської служби; перешкоди і проблеми, які виникали на шляху будівництва української державності; історію кодифікації права України;

- **вільно орієнтуватися** в системі основних джерел історії держави і права України;

- **уміти** використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час побудови демократичної правової держави в Україні; аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів, перш за все, спираючись на принцип історизму; використовувати в практичній діяльності знання головних принципів континентальної та англосаксонської систем права; самостійно робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

З М І С Т

Розділ I. ПРЕДМЕТ І МЕТОД ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Предмет, методологія курсу історії держави і права України, місце курсу в системі юридичних навчальних дисциплін.

Історіографія курсу. Наукова і навчальна література з курсу.

Наукова періодизація історії держави і права України.

Розділ II. ПЕРШІ ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я І ПРИАЗОВ'Я (середина I тис. до н.е. - V ст. н.е.)

Виникнення і розвиток скіфської держави: державний та суспільно-політичний лад; джерела та основні риси права.

Античні міста-держави: Ольвія, Херсонес, Пантікапей, Тіра та ін. Суспільно-політичний лад, джерела й основні риси права.

Боспорське царство. Його суспільно-політичний лад, джерела та основні риси права.

Значення рабовласницьких держав Північного Причорномор'я для процесу розкладу родоплемінного устрою, виникнення державності у східних слов'ян.

Розділ III. ДЕРЖАВА І ПРАВО СХІДНИХ СЛОВ'ЯН У ПЕРІОД ЗАРОДЖЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ФЕОДАЛЬНИХ ВІДНОСИН (VI - поч. XII ст. н.е.)

Східні слов'яни, їх походження, розселення на території України. Родоплемінна організація суспільства та її розклад: родовий уклад життя людей, зародження патріархального рабс-

тва, формування феодальних відносин. Переростання родових общин у територіальні.

Східнослов'янські племена, союзи племен, племінні княжіння. Союз союзів племінних княжінь Середнього Подніпров'я під назвою “Русь” (VIII ст. н.е.).

Суперсоюз племінних княжінь під назвою “Руська земля” (поч. IX ст.) – попередник держави Київська Русь.

Утворення і розвиток держави з центром у Києві. Формування її території. Норманська та інші теорії походження Київської Русі.

Суспільний лад. Великі київські князі. Місцеві князі. Бояри. Духовенство. Міське населення. Смерди. Закупи. Кабальні люди. Холопи.

Державний лад. Ранньофеодальна монархічна форма правління. Вищі органи влади: великий київський князь, рада при великому князі. Удільні князі. З'їзди князів (снеми). Відносини васалітету-сюзеренітету. Віче. Судові органи. Двірцево-вотчинна система управління. Військо. Церковна організація.

Джерела права Київської Русі: звичаєве право, князівське законодавство, міжкнязівські договори, постанови князівських з'їздів і вічевих зборів, договори Київської Русі з іноземними державами. Джерела церковного права: церковні статuti Володимира і Ярослава, збірки канонічного права. “Руська правда” – пам'ятка права Київської Русі.

Основні риси права. Право власності, зобов'язальне право, право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Поняття і види злочинів, мета і система покарань. Основні риси судочинства.

Історичне значення Київської Русі.

Розділ IV. ДЕРЖАВА І ПРАВО ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ РУСІ В ПЕРІОД ФЕОДАЛЬНОЇ РОЗДРОБЛЕНОСТІ (XII - XIV ст.)

Розвиток суспільно-політичного ладу Русі на початковому етапі феодальної роздробленості. Суспільний лад. Державний лад.

Зміни в суспільно-політичному ладі південно-західних земель у період поглиблення феодальної роздробленості і боротьби Русі проти навали кочових орд та інших іноземних загарбників (XIII-XIVст.).

Утворення і розвиток Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі.

Суспільний лад. Князі. Боярська аристократія. Духовенство. Міські жителі. Сільське населення. Смерди. Холопи. Правове становище окремих соціальних груп.

Державний устрій. Князівська влада. Коронація князя Данила як короля. Рада бояр. Удільні князі. З'їзди князів. Віче. Військо. Заснування Галицької митрополії. Міське управління. Значення Галицько-Волинського князівства.

Основні риси права південно-західних земель періоду феодальної роздробленості (XII – перша половина XIV ст.).

Розділ V. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ ЛИТВИ, ПОЛЬЩІ І РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (кінець XIV-перша половина XVII ст.)

Приєднання українських земель до Великого Литовського князівства. Захоплення частини земель України Польщею. Утворення держави Речі Посполитої. Люблінська унія 1569 р. Зміни в політично-правовому становищі українських земель.

Суспільний лад. Князі, магнати, бояри, шляхта. Духовенство. Міське населення. Селянство, його верстви і групи. Закріпачення селян.

Державний лад. Установлення нового адміністративно-територіального поділу. Ліквідація князівств і земель. Запровадження воєводств і повітів. Центральні і місцеві органи влади і управління в Україні. Судові установи.

Особливості територіального устрою Галичини. Буковина у складі Молдавії і Туреччини. Закарпаття у складі Угорського королівства. Чернігово-Сіверщина у складі Великого князівства Московського.

Українська колонізація Подніпров'я і Запоріжжя. Вито-

ки та причини виникнення українського козацтва. Поява перших січей. Козацтво як явище світової історії. Запорізька Січ – державно-політичне утворення українського народу. Військово-політична організація Запорізької Січі. Козацька символіка. Організація реєстрового козацтва.

Джерела права. Звичаєве право. Сеймові і королівські конституції. Конституція Казимира 1468 р. “Устава на волоки” 1557 р. Литовські статuti 1529, 1566, 1588 рр. Магдебурзьке право. Зародження і розвиток козацького права. “Ординація війська Запорізького” 1638 р., зміст і значення.

Основні риси права. Право власності. Спадкове право. Зобов’язальне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

Розділ VI. ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 1648 - 1654 рр. ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Політико-правове і соціально-економічне становище України напередодні повстання 1648 р. Причини і характер війни. Рушійні сили війни. Гетьман Б. Хмельницький.

Суспільний лад. Вигнання з України польських магнатів, шляхти, ієзуїтів і ксьондзів. Зміцнення становища православної шляхти і духовенства. Козацька старшина. Рядові козаки. Міські жителі та їх розшарування. Селянство.

Формування української національної держави. Територія. Новий адміністративно-територіальний поділ. Зборівський договір від 8 серпня 1649 р. Білоцерківський договір від 18 вересня 1651 р.

Вищі органи влади й управління. Загальновійськова козацька рада. Рада Генеральної старшини. Гетьман. Генеральний уряд. Полковники і полкові уряди. Сотники і сотенні уряди. Курінні отамани. Городові отамани. Запорізька Січ, її внутрішня організація. Поєднання військово-адміністративної і судової влади. Магістрати і ратуші, їх структура, права та обов’язки. Козацьке військо. Суд.

Джерела права. Звичаєве право – основа права гетьман-

ської держави. Нормативні акти гетьманської військово-адміністративної влади. Зміни в застосуванні законодавства польсько-литовського походження.

Основні риси права періоду визвольної війни 1648 -1654 рр. Історичне значення визвольної війни українського народу.

Розділ VII. ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ РОСІЇ І ЙОГО ПРАВОВЕ ОФОРМЛЕННЯ

Причини та передумови входження України до складу Росії. Українсько-російські зв'язки в роки визвольної війни 1648 - 1654 рр. Взаємовідносини із союзниками у війні з Польщею (Туреччина, кримський хан, Молдавія). Переяславська рада.

Рішення Земських соборів у лютому 1651 р. та жовтні 1653 р. Переяславська угода 1654 року – воєнно-політичний та релігійний союз між Московською та Українсько-Козацькою державами. Березневі статті Богдана Хмельницького. Жалувані грамоти царя від 27 березня та 12 квітня 1654 р.

Наслідки Переяславської угоди для української держави і народу. Форма державно-правових зв'язків між Україною та Росією за Переяславською угодою 1654 р.

Подальше обмеження: Переяславські статті 1659 р., Глухівські статті 1669 р.

Розділ VIII. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ У СКЛАДІ РОСІЇ (II половина XVII - XVIII ст.)

Поділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну Україну. Суспільний лад. Формування українського шляхетства, його злиття з російським дворянством. Поширення на Україну дії “Жалуваної грамоти дворянству” 1785 р. Духовенство і зміни у його правовому становищі. Правове становище селянства. Правове становище міського населення.

Ліквідація козацького стану. Остаточне закріплення всіх категорій українського селянства.

Автономія України. Гетьманські статті. Органи місцевого самоврядування. Загальновійськова рада. Рада генеральної старшини. Генеральний уряд. Гетьманська влада. Полкові уряди. Сотенні уряди. Курінні і городові отамани. Збройні сили. Магістрати і ратуші. Судові органи. Церква. Особливості політичного устрою на Слобожанщині. Зміни в політичному становищі Запорізької Січі та Південної України.

Органи самодержавного управління Україною. Малоросійський приказ, I Малоросійська колегія, II Малоросійська колегія.

Наступ російського царату на права і вільності України. Ліквідація української національної державності. Запровадження військового та адміністративно-територіального устрою в Україні відповідно до загальної централізованої системи управління Російською імперією.

Соціально-економічні і політичні наслідки скасування автономії України у складі Росії.

Правова система України за умовами входження до складу Росії. Джерела права. Звичаї. Гетьманські і полковничі універсали. Рішення загальновійськової і генеральної старшинської рад. Збереження джерел права польсько-литовського походження. Конституція Пилипа Орлика (1710 р.). Джерела церковного права. Кодифікація права в першій половині XVIII ст. Робота кодифікаційної комісії 1728 р. “Права, за якими судиться малоросійський народ” 1743 р. Кодифікація права у другій половині XVIII ст. “Суд і розправа в правах малоросійських”. “Екстракт малоросійських прав” 1767 р. “Екстракт із указів, інструкцій та установ” 1786 р.

Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

Розділ ІХ. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ (друга половина XVII - друга половина XVIII ст.)

Наслідки національно-визвольної війни 1648-1654 р.
Гадяцький договір 1658 р.

Соціально-політичний розвиток та правове становище Галичини і Правобережжя у складі Речі Посполитої. Органи публічної влади та джерела права на українських землях у складі Речі Посполитої. Адміністративно-територіальний устрій Речі Посполитої.

Соціально-політичний розвиток та правове становище Закарпаття у складі Угорщини. Органи публічної влади та джерела права. Адміністративно-територіальний устрій на українських землях у складі Угорщини.

Соціально-політичний розвиток та правове становище Північної Буковини і Криму у складі Туреччини. Органи публічної влади та джерела права на українських землях у складі Туреччини.

Розділ X. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНИ У СКЛАДІ ДВОХ ІМПЕРІЙ (РОСІЙСЬКОЇ І АВСТРІЙСЬКОЇ) (кінець XVIII -перша половина XIX ст.)

Три поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.), приєднання Криму до Росії та вплив цих подій на політико-правове становище й історичну долю України. Лівобережжя, Правобережжя і Південь України у складі Російської імперії, Північна Буковина, Галичина і Закарпаття у складі Австро-Угорської імперії.

1. Суспільно-політичний лад і право України у складі Росії в період після ліквідації української державності (перша половина XIX ст.)

Суспільний лад. Дворянство. Купецтво. Духовенство. Почесні громадяни. Селянство. Поміщицькі селяни. Державні селяни. Жителі міст.

Політичний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Система самодержавних органів управління Україною. Комітет у справах Західних губерній. Генерал-губернатори. Губернатори,

губернське правління, комітети, комісії. Градоначальники. Повітовий апарат управління. Земський суд і земський справник. Самоврядування державних селян. Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Совісний суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська палата кримінального суду. Головний суд на Лівобережжі. Магістратські та ратушні суди. Скасування судових органів місцевого походження.

Джерела і кодифікація права. Звичаї. Російське законодавство. Литовський статут у руській редакції 1811 р. Збірники магдебурзького права. Указна практика. Кодифікація права “Зібрання малоросійських прав” 1807 р. – проект цивільного кодексу. Робота кодифікаційної комісії 1826 р. “Звід місцевих законів Західних губерній” 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії магдебурзького права і Литовського статуту. Введення в дію на території України “Зводу Законів Російської імперії” у редакції 1842 р.

Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

2. Галичина, Північна Буковина і Закарпаття у складі Австро-Угорської імперії

Становище окремих регіонів українських земель у складі Австро-Угорської імперії. Реформи Габсбургів у західних областях України. Суспільний лад. Правове становище населення та його особливості в окремих регіонах українських земель.

Політичний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Галицька надворна канцелярія. Провінційний становий сейм. Губернатор і губернське правління. Окружні старости циркулів і дистриктів. Обмеження міського самоврядування.

Судова система.

Джерела і кодифікація права. Цивільний кодекс 1797 р. Цивільно-процесуальний кодекс 1792 р., його нова редакція і введення в дію у Галичині у 1796 р. і 1807 р. Кримінальний і Кримінально-процесуальний кодекси кінця XVIII - початку XIX ст.

Розділ XI. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО В УКРАЇНІ У СКЛАДІ РОСІЇ (друга половина XIX ст.)

Суспільний лад. Дворянство, духовенство, купецтво, особисте і потомствене дворянство. Формування буржуазії і робітничого класу. Селянська реформа 1861 р. в Україні.

Політичний лад. Система самодержавних органів управління в Україні. Буржуазні реформи в галузі державного будівництва і особливості їх проведення в Україні. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа. Поліцейська реформа. Судова реформа 1864 р. Контрреформи 80 - 90-х рр.

Джерела права. Специфіка використання загальноросійського права в Україні. Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Судочинство.

Розділ XII. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО ГАЛИЧИНИ, ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ І ЗАКАРПАТТЯ (друга половина XIX ст. - початок XX ст.)

Революція 1848 р. в Європі і зміни в політико-правовому становищі Галичини, Північної Буковини і Закарпаття.

Суспільний лад. Скасування кріпацтва у 1848 р. і зміни в суспільних відносинах. Правове становище окремих соціальних груп. Шляхта. Духовенство. Селянство.

Політичний лад. Зміни в адміністративно-територіальному устрої. Галицьке намісництво та імперський намісник. Крайове управління Буковиною на чолі з крайовим президентом. Місцеві органи управління: повітові старости, міські бургомістри, сільські войти. Жупи в Закарпатті. Дворянські збори.

Органи крайового і місцевого самоврядування. Крайові сейми Галичини і Буковини. Повітові, міські та сільські органи самоврядування. Крайові комітети, маршалки. Повітові общи-

ни. Імперський закон 1862 р. про місцеве самоврядування. Галицький крайовий закон про общини 1866 р. Повітова рада і повітовий комітет. Реформа міського самоврядування. Статут для міста Львова. Міська рада і міський магістрат, їх компетенція і підпорядкування.

Українське представництво в парламентських установах Австро-Угорщини.

Судова реформа за імперським “Положенням про суд” 1849 р.

Джерела права. Способи кодифікації місцевого права. Цивільний кодекс Австрії 1811 р. і його застосування. Цивільний кодекс 1895 р. Торговий кодекс 1863 р. Закон про компетенцію суду 1852 р. Закон про судочинство у безспірних справах 1854 р. Цивільно-процесуальний кодекс Австрії 1895 р.

Кримінальний кодекс Австрії 1852 р. Військово-кримінальний кодекс Австрії 1855 р. Дія кодексів на території Галичини і Буковини. Кримінальний кодекс Угорщини 1879 р. та його запровадження на території Закарпаття.

Суспільно-політичний лад і право Галичини, Північної Буковини і Закарпаття на початку ХХ ст.

Розділ XIII. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО ПРАВОБЕРЕЖНОЇ, ЛІВОБЕРЕЖНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (з початку ХХ ст. до 1917 р.)

Перша буржуазно-демократична революція 1905-1907 рр. в Україні. Поєднання революційної боротьби мас із національно-визвольним рухом. Створення українських національних партій. Загальноросійські політичні партії в Україні. Виникнення Рад робітничих депутатів.

Суспільний лад. Правові основи аграрної реформи 1906-1910 рр. та особливості її запровадження в окремих регіонах України. Правове становище дворянства, духовенства, буржуазії, почесних громадян, селянства і робітників. Його зміни за маніфестом 17 жовтня 1905 р. і законами, що прийняті на його основі.

Зміни в політичному ладі. Маніфести від 6 серпня і 17 жовтня 1905 р. Державна дума і Державна рада. Склад і діяльність депутатів від українських губерній у Державній думі Росії. Українська думська громада. Третьочервневий державний переворот і його наслідки для України. Характер Російської монархії.

Перша світова війна 1914-1918 рр. та її наслідки для України. Україна в планах учасників Першої світової війни 1914-1918 рр. Оголошення в українських губерніях воєнного або надзвичайного стану. Мілітаризація місцевого апарату державної влади і управління. Комісії і уповноважені особливих нарад у губернських і повітових містах. Обласні і місцеві військово-промислові комітети. Військово-польові суди.

Цивільне, адміністративне і кримінальне законодавство в період революції 1905-1907 рр., Першої світової війни 1914-1918 рр., а також наступних реакцій. Розвиток надзвичайного законодавства щодо охорони імперських порядків.

Розділ XIV. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ ЛЮТНЕВОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Причини та передумови Лютневої демократичної революції. Росія в Першій світовій війні. Соціально-економічне та політичне становище Російської імперії напередодні Лютневої революції.

Перемога Лютневої революції. Повалення самодержавства. Формування Тимчасового уряду. Двоєвладдя.

Початок створення в Україні нових політичних структур. Створення Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів. Професійні спілки та фабрично-заводські комітети. Солдатські та флотські комітети. Міліція та Червона гвардія.

Тимчасовий уряд та його органи в Україні. Формування місцевих органів влади. Дія законодавства Тимчасового уряду в Україні.

Події в Петрограді влітку 1917 р. та їх вплив на полі-

тичну обстановку в Україні. Липнева криза Тимчасового уряду. Корнілівський заколот. Падіння Тимчасового уряду.

Розділ XV. ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917-1920 рр.)

Історичні передумови відродження національної державності українського народу.

1. Становлення Української Народної Республіки (УНР)

Утворення Української Центральної Ради. М. Грушевський – голова Центральної Ради. Виникнення нових політичних партій і розширення складу Центральної Ради. Обрання комітету Центральної Ради (Мала Рада). Перший універсал Центральної Ради. Утворення Генерального Секретаріату Центральної Ради.

Другий універсал Центральної Ради. “Статут вищого управління України” від 27 липня 1917 р. “Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові” Тимчасового уряду від 17 серпня 1917 р.

Третій універсал Центральної Ради від 7 (20) листопада 1917 р. Проголошення Української Народної Республіки. Зміни в Центральній Раді і Генеральному Секретаріаті. Питання території і адміністративного поділу Української Народної Республіки.

Зовнішньополітична діяльність Української Народної Республіки. Четвертий універсал Центральної Ради від 9 (22) січня 1918 р. та його зміст і значення. Проголошення України незалежною державою. Створення нового уряду незалежної держави – Ради Міністрів Української Народної Республіки. Місцеві органи. Правоохоронні органи. Збройні сили.

Нормотворча діяльність Центральної Ради, Малої Ради, Генерального Секретаріату і Ради Міністрів України.

Конституція Української Народної Республіки (статут

про державний устрій, права і вольності УНР) 1918 р., її зміст і значення.

2. Гетьманська держава

Хліборобський конгрес 29 квітня 1918 р. у Києві. Обрання П. Скоропадського Гетьманом України, розпуск Центральної Ради УНР. Причини падіння УНР.

“Грамота до всього українського народу” П. Скоропадського від 29 квітня 1918 р. і перехід влади до гетьмана. “Зако-ни про тимчасовий державний устрій України” від 29 квітня 1918 р., їх зміст і значення.

Державне будівництво Гетьманату. Створення і розвиток Ради Міністрів – уряду гетьманської держави. Місцеві правоохоронні органи. Розбудова збройних сил.

Зовнішня політична діяльність гетьмана та його уряду. Право періоду гетьманської держави.

Опозиція проти гетьмана. Падіння гетьманської держави.

3. Українська Народна Республіка часів Директорії

Прихід Директорії до влади і перші кроки державного будівництва. Трудовий конгрес. Виборче право. Інструкція від 5 січня 1919 р. про норми представництва на Трудовий конгрес. Рішення Трудового конгресу “Закон про форму влади в Україні”. Внутрішня і зовнішня політика Директорії. Зміни у складі Директорії. Перехід влади до Головного отамана С. Петлюри. Закон про формування державного устрою та порядок законодавства в УНР від 12 листопада 1920 р.

Положення Варшавського і Ризького договорів щодо України. Падіння УНР і його причини.

4. Становлення і розвиток Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)

Розпад Австро-Угорської імперії та його політичні наслідки. Збори депутатів Східної Галичини в імперському парла-

менті, членів Галицького та Буковинського сеймів, представників політичних партій 18 жовтня 1918 р. Створення Української Національної Ради та її Статут від 18 жовтня 1918 р.

Відозва Української Національної Ради від 1 листопада 1918 р. до українського народу, її зміст і значення.

Тимчасовий Основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою 13 листопада 1918 р. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.

Створення уряду ЗУНР – Тимчасової Ради Міністрів. Формування місцевого адміністративного апарату. Вибори до Української Народної Ради від 4 січня 1919 р.

Є. Петрушевич – Президент Західноукраїнської Народної Республіки. Підготовка до злуки ЗУНР із УНР. Універсали Директорії УНР про об'єднання із ЗУНР від 22 січня 1919 р. і рішення Трудового Конгресу з цього питання.

Значення акту злуки УНР із ЗУНР. Падіння ЗУНР, його причини.

Розділ XVI. УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Становлення і розвиток Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів у 1917 р. Боротьба за владу Рад у жовтні - грудні 1917 р. I Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові та його рішення. Проголошення Української Радянської Республіки. Центральний Виконавчий Комітет Рад. Радянський уряд України – Народний Секретаріат. Радянське державне будівництво у грудні 1917 р. - березні 1918 р. II Всеукраїнський з'їзд Рад. ЦВК Рад України. Народний Секретаріат. Місцеві Ради. Надзвичайні органи Радянської влади. Створення радянського суду. Військові сили Української Радянської Республіки. Створення основ радянського права.

Розділ XVII. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ БУДІВНИЦТВО В УСРР В 1919-1920 рр.

Створення Тимчасового робітничо-селянського уряду Української Республіки Рад і його Маніфест про відновлення влади Рад (29 листопада 1918 р.).

III з'їзд Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів у Харкові (6 - 10 березня 1919 р.). Прийняття Конституції УСРР.

Відновлення органів радянської влади на місцях. Ревкоми. Ради. Комнезами. Тимчасове положення "Про організацію робітничо-селянської влади на місцях". Тимчасове положення "Про організацію місцевих органів Радянської влади і порядок управління". Наказ IV Всеукраїнського з'їзду Рад "Про зміцнення робітничо-селянської влади". Органи управління народним господарством УСРР. Формування радянських збройних сил. Декрет РНК УСРР від 14 лютого 1919 р. "Про суд". Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали УСРР. Військові трибунали. Залізничні трибунали. Декрет "Про організацію Всеукраїнської Надзвичайної Комісії".

Постанова НКВС "Про утворення Головного управління Радянської робітничо-селянської міліції".

Становлення радянського права. Цивільне право. Декрет про націоналізацію власності, правове регулювання розподілу, продовольча і хлібна розверстка. Інші заходи політики воєнного комунізму.

Декрет "Про соціалістичний землеустрій і перехідні заходи до соціалістичного землекористування" (1919 р.). Закон "Про землю" (1920 р.). Основні риси трудового права.

Декрет "Про цивільний шлюб і про введення книг актів громадянського стану". Декрет "Про скасування спадкоємства". Постанова НКЮ УСРР "Про введення в дію «Керівних засад з кримінального права»". Основні риси процесуального права.

Розвиток зв'язків УСРР із РСФРР та іншими радянськими республіками.

Розділ XVIII. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В ПЕРІОД НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ (1921 -1929 рр.)

Нова економічна політика та її законодавче оформлення в УСРР.

Перебудова державного апарату у зв'язку з переходом до нової економічної політики.

Утворення СРСР. Правові основи входження УСРР до складу Союзу РСР. Конституція СРСР 1924 р. Створення в складі УСРР Молдавської АСРР (1924 р.).

Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. ВУЦВК. Раднарком УСРР. Українська економічна рада. Наркомати УСРР. ДПУ УСРР.

Місцеві органи влади та управління. Положення про губернські, окружні і районні з'їзди Рад і їх виконавчі комітети. Українізація радянського державного апарату.

Судова система. Положення про судоустрій УСРР 1929 р. Організація прокуратури. Утворення адвокатури. Закріплення перебудови держапарату у Конституціях України.

Кодифікація українського радянського законодавства. Законодавство Союзу РСР та його дія в УСРР.

Адміністративне право і Адміністративний кодекс УСРР (1927 р.).

Цивільне право. Декларація про основні майнові права, що визнаються в УСРР (1922 р.). Цивільний кодекс УСРР (1922 р.). Положення про трести (1923 і 1927 рр.). Кодекс законів про народну освіту (1922 р.). Земельний кодекс УСРР (1922 р.). Закон про ліси УСРР (1923 р.).

Кодекс законів про працю УСРР (1922 р.). Кодекс законів про сім'ю, опіку, подружжя та акти громадянського стану УСРР (1926 р.).

Кримінальне право. Кримінальний кодекс УСРР (1922 р.), його зміни і доповнення у зв'язку з прийняттям союзних актів "Положення про злочини державні" і "Положення про військові злочини" (1927 р.).

Процесуальне право. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР (1922 р.), його зміни і доповнення у зв'язку з союз-

ним законодавством (1927 р.). Виправно-трудоий кодекс УСРР (1925 р.). Цивільно-процесуальний кодекс УСРР (1924 р.), його зміни і доповнення (1929 р.).

Розділ XIX. ДЕРЖАВА І ПРАВО УСРР У ПЕРІОД ПАНУВАННЯ КОМАНДНО-АДМІНІСТРАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ (30-ті рр. XX ст.)

Утвердження в СРСР наприкінці 20-х - на початку 30-х рр. бюрократичної командно-адміністративної системи управління та культу особи Й. Сталіна.

Індустріалізація і насильницька колективізація сільсько-го господарства, їх законодавче забезпечення. Голодомор в Україні 1932 - 1933 рр. Зміни в соціально-класовій структурі суспільства.

Конституція УСРР 1937 р. та її декларативний характер. Система органів влади і управління за Конституцією. Перебудова державного апарату.

Репресивний апарат і порушення ним законності. Масовий терор в Україні. Деформації у праві.

Розділ XX. ПРИЄДНАННЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ДО СКЛАДУ УСРР

Державно-правовий лад у західноукраїнських землях у 20 - 30-ті рр. XX ст.

1. Українські землі під владою Польщі

Зобов'язання Польщі забезпечити українцям культурну автономію (28 червня 1919 р.). Приєднання Галичини до Польщі (14 березня 1923 р.). Закон Польщі від 26 вересня 1922 р. про надання самоврядування трьом галицьким воєводствам – Львівському, Станіславському і Тернопільському.

Ліквідація екзильного уряду ЗУНР (15 березня 1923 р.).

Створення у Відні Організації Українських Націоналістів (ОУН) (січень 1929 р.). Участь українців у виборах до сейму Польщі. Створення Української Парламентської Репрезентації у Польщі.

Становище українських земель у складі Польщі у 30-ті рр. та напередодні Другої світової війни.

2. Українські землі під владою Румунії

Встановлення і підтримання стану облоги і поліцейського режиму на Буковині.

Заснування Української Національної партії. Політичні процеси над українськими націоналістами у військових судах (1937 р.).

3. Закарпаття під владою Чехословаччини

Внутрішня автономія Закарпаття під назвою “Підкарпатська Русь”. Адміністративний край на чолі з губернатором (до 1928 р.). Створення Підкарпатського краю на чолі з президентом.

Мюнхенський договір чотирьох держав 1938 р. Створення автономного уряду Підкарпатського краю (8 жовтня 1938 р.). Конституційний закон Чехословаччини від 22 жовтня 1938 р. про федерацію карпатсько-української держави з чехами і словаками.

Віденський арбітраж (2 листопада 1938 р.). Приєднання півдня Закарпаття до Угорщини. Вибори до сейму Карпатської України. І сейм Карпатської України (15 березня 1939 р.). Проголошення державної самостійності. Прийняття Конституції. Обрання президента Карпатської України.

Угорська окупація Карпатської України.

Початок Другої світової війни і заходи СРСР по забезпеченню своїх інтересів. Радянсько-німецький договір та секретний протокол про розподіл сфер впливу в Європі.

Вступ радянських військ на територію Східної Галичини. Вибори до Народних Зборів України та рішення про її вхо-

дження до УРСР. Утворення західноукраїнських областей у складі УРСР.

Вступ радянських військ у Північну Буковину і Бессарабію. Закон Верховної Ради СРСР про включення Північної Буковини, Бессарабії до УРСР. Вихід АМ РСР з УРСР і утворення МРСР у складі СРСР. Утворення Чернівецької області у складі УРСР.

Радянське будівництво в західноукраїнських землях.

Розділ ХХІ. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ (1941-1945 рр.)

Участь УРСР у Великій Вітчизняній війні проти фашистської Німеччини. Перебудова органів державної влади і державного управління. Найвищі органи влади і управління УРСР. Місцеві органи влади і управління. Суд і прокуратура.

Проголошення відновлення української державності та утворення українського Державного Правління (30 червня 1941 р.). Створення і діяльність УПА.

Окупаційний режим в Україні.

Звільнення території УРСР від тимчасової окупації. Рішення з'їзду народних комітетів у Мукачеві про возз'єднання з УРСР (26 листопада 1944 р.).

Особливості розвитку права УРСР у роки Великої Вітчизняної війни.

Міжнародна діяльність УРСР. Українська РСР – член-засновник ООН.

Розділ ХХІІ. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ У ПОВОЄННІ РОКИ (1945 – поч. 50-х рр.)

Закінчення Другої світової війни. Перехід до мирного будівництва. Відбудова і подальший розвиток народного господарства.

Перебудова державного апарату. Найвищі і місцеві ор-

гани влади та управління. Суд. Прокуратура.

Діяльність репресивного апарату в умовах подальшого посилення культу особи Й. Сталіна. Труднощі в діяльності Радянської влади в західних областях України.

Цивільне право. Сімейне право. Земельне право. Трудове право. Кримінальне право. Процесуальне право.

Розділ XXIII. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ (середина 50-х-початок 60-х рр. XX ст.)

XX з'їзд КПРС і Україна. Курс на відродження демократичних принципів державного будівництва. Демократизація організації і діяльності найвищих і місцевих органів влади й управління. Спроби вдосконалення форм управління промисловістю, будівництвом, сільським господарством, наукою та культурою.

Ліквідація репресивних органів сталінського тоталітарного режиму. Реабілітація невинних жертв сталінізму, непослідовність і незавершеність цього процесу.

Перебудова судової системи. Посилення прокурорського нагляду та укріплення законності.

Зміни в законодавстві. Початок нової кодифікації радянського законодавства в кінці 50-х – на початку 60-х рр. XX ст.

Розділ XXIV. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В ПЕРІОД СПОВІЛЬНЕННЯ ТЕМПІВ РОЗВИТКУ І ЗАСТОЮ (середина 60-х – перша половина 80-х рр. XX ст.)

Соціально-економічне і політичне життя в Україні в умовах зміцнення командно-адміністративної системи управління.

Спроби запровадження господарської реформи 1965-1967 рр. Підміна економічних методів керівництва народним господарством командно-адміністративними методами.

Поступове згортання демократії. Подальша бюрократизація державного апарату. Конституція УРСР 1978 р. та її декларативний характер. Перебудова державного апарату згідно з Конституцією УРСР 1978 р.

Продовження кодифікації українського радянського законодавства. Поточне законодавство. Завершення розроблення нових кодексів УРСР на підставі основ союзного законодавства. Приведення законодавства у відповідність до Конституції УРСР 1978 р.

Розділ XXV. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ (1985 – 1991 рр.)

Поглиблення кризи тоталітарної системи. Проголошення курсу на прискорення соціально-економічного розвитку країни. Демократизація суспільно-політичного життя в Україні у другій половині 80-х рр.

Реформа державного апарату. Прийняття Закону УРСР від 27 жовтня 1989 р. “Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР”. Запровадження інституту президентства в СРСР. Зміни у виборчому законодавстві. Вибори до Верховної Ради та місцевих рад у березні 1990 р.

Зміни у статусі УРСР як союзної республіки у складі СРСР. Закон СРСР від 26 квітня 1990 р. “Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб’єктами федерації”.

Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 р. Закон Української РСР від 3 серпня 1990 р. “Про економічну самостійність Української РСР”. Зміни у структурі вищих органів виконавчої влади УРСР.

Реформування цивільного, трудового та екологічного законодавства. Зміни у кримінальному та процесуальному законодавствах.

Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.

Розділ XXVI. РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

Зміцнення державного суверенітету України, Закон Верховної Ради України від 17 вересня 1991 р. “Про зміни і доповнення до Конституції України”.

Постанова “Про проголошення незалежності України” і Акт проголошення незалежності. Розгортання державотворчих процесів.

Удосконалення державного апарату. Подальше реформування права України.

Розробка і прийняття Конституції України 1996 р. як закономірне і логічне завершення процесу творення українським народом власної держави.

Основні тенденції розвитку держави і права України після прийняття Конституції України 1996 р.

Ш. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Навчальна література

Історія держави і права України. Академічний курс / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький за ред.: В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. – [у 2-х т.]. – Т 1. – К.: Ін Юре, 2000. – 648 с.

Історія держави і права України. / уклад.: В. М. Власенко. – [у 2 ч.]. – Ч. 1. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 165 с.

Історія держави і права України: підруч. / за ред. А. С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.

Історія держави і права України: навч. посіб. / В. М. Іванов. – К.: Атіка, 2007. – 728 с.

Історія держави і права України: підруч. / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К.: Ін Юре, 2007. – 624 с.

Історія держави і права України: навч. посіб. / П. П. Музиченко. – [6-те вид., виправл. і доповн.]. – К.: Знання, 2007. – 471 с.

Історія держави і права України: навч. посіб. Ч. 1 / А. М. СерEDA. – Суми: Університетська кн.; Запоріжжя: ФОП Зеленкевич Л. П., 2010. – 332 с.

Історія держави і права України: навч. посіб. / І. Я. Терлюк; Львівський державний університет внутрішніх справ. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.

Історія держави і права України: словник термінів і понять / В. В. Щукін. – К.: Кондор, 2011. – 284 с.

Історія держави та права України: навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.

История государства и права Украинской ССР. – [в 3-х т.]. – К.: Наук. думка, 1987. – Т. 1, 2.

Історія України. Нове бачення / ред. В.А. Смолія. – [в 2-х т.]. – К., 1995.

Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закладів. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. – [вид. 2-ге, переробл. і доповн.]. – [в 2-х т.]. – К.: Ін Юре, 2000.

Монографії

Адамчук І. Боротьба за державно-територіальний статус

Північної Буковини, Акерманського, Ізмаїловського і Хотинського повітів Бессарабії, острова Зміїного та Закарпатської України у 1917 – 1947 рр. Історико-правове дослідження: моногр. / І. Адамчук. – К.: Атіка, 2007. – 160 с.

Бойко І.Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1348 – 1569 рр.): моногр. / І.Й. Бойко. – Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 628 с.

Гладкий С.О. Кооперативне законодавство УСРР 1920-х років як явище правової реальності: моногр. / С.О. Гладкий. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. – 522 с.

Голобудський В. Запорозьке козацтво. / В. Голобудський. – К.: Наук. думка, 1994. – 539 с.

Горобець В. Політичний устрій українських земель другої половини XVII – XVIII століть. / В. Горобець. – К.: Інститут історії України НАН України, 2000. – 96 с.

Дорошко М. Номенклатура: керівна верхівка Радянської України (1917 – 1938 рр.): моногр. / М. Дорошко. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 368 с.

Дубровіна А.Б. Механізм управління, суспільний лад і право України в період імперіалізму і буржуазно-демократичних революцій (1900 – 1917 рр.) / А.Б. Дубровіна. – К., 1970. – 73 с.

Іванова А.Ю. Законодавчий процес і законодавча техніка в період Центральної Ради, Гетьманату П.П. Скоропадського та Директорії / А.Ю. Іванова. – К.: Наук. думка, 2011. – 221 с.

Копиленко О.Л. Держава і право України. 1917 – 1920. / О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко. – К.: Либідь, 1997. – 208 с.

Кравченко Ю.Ф. Міліція України. / Ю.Ф. Кравченко. – К.: Генеза, 1999. – 432 с.

Крип'якевич І.П. Богдан Хмельницький / І.П. Крип'якевич – [вид. 2-е, виправл. і доповн.]. – Л., 1990. – 408 с.

Кульчицький В. Галицько-Волинська держава (1199 – 1249): моногр. / В. Кульчицький, В. Тищик, І. Бойко. – Львів: «БІБЛЬОС», 2006. – 208 с.

Кульчицький С.В. Голодомор 1932 – 1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення / С.В. Кульчицький. – К.: Наш час, 2008. – 424 с.

Кульчицький С.В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928) / С.В. Кульчицький. – К.: Основа, 1996. – 396 с.

Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження / М. Кобилецький. – Л.: ПАІС, 2008. – 406 с.

Макарчук В.С. Державно-територіальний статус західноукраїнських земель у період Другої світової війни (1939 – 1945 рр.). Історико-правове дослідження / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – 368 с.

Макарчук С.А. Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР / В.С. Макарчук. – Л.: Світ, 1997. – 192 с.

Маковський В.І. Становлення основ української державності у середині XVII ст. / В.І. Маковський. – К., 1995.

Мироненко О.М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917 – 1920 рр. Теоретико-методологічний аспект / О.М. Мироненко. – К., 2002. – 260 с.

Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради / О.М. Мироненко. – К., 1995. – 328 с.

Настасяк І.Ю. Організація управління Галичиною і Буковиною у складі Австрії (1772 – 1848 рр.): моногр. / І.Ю. Настасяк. – К.: Атіка, 2006. – 160 с.

Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження / В.М. Нікольський. – Донецьк: Вид-во Донецьк. нац. ун-ту, 2003. – 624 с.

Никифорак М.В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774 – 1918 рр.) / М.В. Никифорак. – Чернівці: Рута, 2004. – 384 с.

Онищенко Н.Н. Становление и развитие источников советского права на Украине / Н.Н. Онищенко. – К.: Наук. думка, 1988. – 112 с.

Падох Я. Суд і судовий процес старої України / Я. Падох. – Нью-Йорк – Львів, 1990.

Паньонко І. Органи влади Запорізької Січі: моногр. / І. Паньонко. – Л.: ЛьвДУВС, 2006. – 144 с.

Пашук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні

в XVII – XVIII ст. (1648 – 1782) / А. Й. Пашук. – Л.: Вид-во ЛДУ, 1967.

Правова ідеологія і право України на етапі становлення тоталітарного режиму (1929 – 1941) / І. Б. Усенко, О. М. Мироненко, В. А. Чехович та ін.; ред.: О. М. Мироненко, І. Б. Усенко. – К.: НАН України Ін-т держави і права імені В. М. Корецького, 2001. – 220 с.

Смолій В. А. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К.: Альтернативи, 1999.

Сухонос В. В. Організація і діяльність прокуратури в Україні. Історія і сучасність / В. В. Сухонос. – Суми: Університетська кн., 2004. – 348 с.

Тищик Б. Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918 – 1923): історія держави і права / Б. Й. Тищик. – Л.: Тріада плюс, 2004. – 392 с.

Ткач Ар. П. Кодифікація, пам'ятники и основные черты права Украины второй половины XVIII – первой половины XIX ст.: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Ар. П. Ткач. – К., 1969.

Толочко А. П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология / А. П. Толочко. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.

Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. – К.: Абрис, 1996. – 360 с.

Усенко І. Б. Україна в роки непу: доля курсу на революційну законність / І. Б. Усенко. – Х., 1995. – 74 с.

Хачатуров Р. Л. Становление права (на материале Киевской Руси) / Р. Л. Хачатуров. – Тбилиси, 1988.

Чехович В. А. Проблеми національно-державного будівництва України в роки непу / В. А. Чехович. – Х., 1995. – 58 с.

Чельцов-Бебутов М. А. Курс уголовно-процессуального права / М. А. Чельцов-Бебутов. – СПб., 1995. – 846 с.

Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права / М. Чубатий; за ред. В. Іваненка. – Мюнхен – К., 1994.

Шаповал Ю. Україна ХХ століття: особи та події в контексті важкої історії / Ю. Шаповал. – К.: Генеза, 2001. – 560 с.

З М І С Т

Вступ.....	3
Програма навчальної дисципліни	
“Історія держави і права України.....	4
Список літератури.....	27

Навчальне видання

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ”

(напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство,”
галузь знань 0304 “Право,”
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”)

У к л а д а ч і: ГОНЧАРЕНКО Володимир Дмитрович,
СРМОЛАЄВ Віктор Миколайович,
ШИГАЛЬ Денис Анатолійович

Відповідальний за випуск *В. Д. Гончаренко*

Редактор *Л.В. Русанова*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 22.05.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 2,0. Облік.-вид. арк. 1,09. Вид. № 100.
Тираж прим. Зам. № 4409. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.